

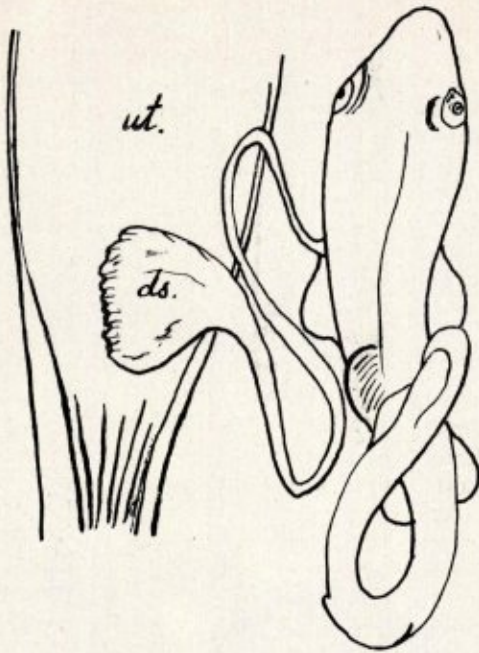

Fig. 8. Uterus van den Gladden Haai met embryo.
ds. dooierzakplacenta.

Uit „Meisenheimer“

laevis). Bij dit, ook op onze kust voorkomende dier, ontwikkelt zich tusschen den dooierzak van 't embryo en den uteruswand van 't moederdier, een vlies, waarin bloedvaten zich rijk vertakken en dat voedingsstoffen uit het bloed van het moederdier overgeeft aan het zich ontwikkelend, jonge dier. Hier treffen we dus een soortgelijke voeding van 't embryo aan, zooals we dat vinden bij de Placentale Zoogdieren. We vinden dus ook bij den Gladden Haai een placenta en wel een dooierzakplacenta (Fig. 8). 't Is wel zeer opmerkelijk, dat we een dergelijke uterine voeding vinden bij de hoogst en laagst gewervelde dieren, de placentale zoogdieren eenerzijds, de kraakbeenvissen anderzijds.

(Wordt vervolgd).

ASPLENIUM ADIANTUM NIGRUM.

De Zwartsteelvaren in Zuid-Limburg teruggevonden.

't Is reeds lang geleden, dat ik in de uitgave van het Natuurhistorisch Genootschap een en ander mocht schrijven. Het jaarboek van tien jaar terug bevat een laatste beschouwing. In de spanne tijds, die er sinds verliep, is veel gebeurd. Veel goeds ongetwijfeld, maar ook gebeurtenissen, die iemand minder geneigd maken het woord te onderschrijven van den dichter: Ik wensch geen stap terug te gaan op d'afgelegde levensbaan. En de ijver voor een persoonlijke nevenzaak als de botanie won er niet steeds bij.

Een paar redenen zijn er evenwel, waarom ik thans het stilzwijgen voor een keer wil verbreken. Zoo bleek me verleden jaar, dat er bij meerdere leden van 't Nat. Hist. Genootschap nogal belangstelling bestond voor inlandsche varens. Meer bepaald, was die belangstelling geconcentreerd op de Zwartsteelvaren, die men eenerzijds in Limburg beweerd te hebben en anderzijds reeds jaren binnenskamers met veel liefde in pot zou hebben verzorgd. Een en ander bleek evenwel onjuist. Wat in het eerste geval te zien was, was een simpele *Cystopteris fragilis* (blaasvaren); in het tweede geval had men te doen met een *Adiantum seutatum*, eens gevonden op een ouden serremuur, waar de beschutte ligging of de bescherming van het onderkomen glaswerk wel eens meer Zuidelijker planten nog jaren bestand doen zijn tegen ons wintersch klimaat, ook al worden ze verder geheel verwaarloosd.

Na die vergissingen zal wellicht de een of ander, die belangstelt in varens, behoefte gevoelen aan een gelegenheid om ze nader te leeren kennen. Het is daarom dat ik hierbij verwijs naar een collectie, in mijn tuin aanwezig. Hierin vindt men alle inheemschen terug zonder uitzondering. Bovendien tal van variëteiten en vreemden. Bij het aanplanten dezer laatste groepen heb ik me echter trachten te beperken tot de volgrondvarens, d.w.z. tot die varens, welke in het vrije overwinteren, tot de „Freilandfarne“ dus, gelijk de Duitschers dat zeggen.

Een tweede reden van dit schrijven is het thans werkelijk terugvinden van de Zwartsteelvaren in Limburg en wel in de nabijheid van Nuth.

Persoonlijke nasporingen op de oude vindplaatsen leverden niets meer op, noch onder die heg te Elsloo, noch te Jabeek, waar haar vroegere groeiplaats, een put, is dichtgemetseld en van een pomp voorzien. Of ze op de vindplaatsen in Nederland buiten Limburg, n.l. te Wageningen en Oosterbeek nog voorkomt, is me onbekend.

De eerste exemplaren zag ik, in niet al te florissanten toestand, in een botanischen tuin. Zelf kreeg ik er verleden jaar enkelen van Dr. Mairlot uit Theux in de Ardennen, die als vindplaats opgaf: Theux: sentier de Sasserotte, sous les ruines de Franchimont (rocher schisteux). Op een namiddaguitstapje daarheen zagen we echter geen enkel exemplaar, noch op de ruïne, een indrukwekkend overblijfsel van vroegere heerlijke macht, noch langs wat de bewoners ons aangaven als te zijn het voetpad naar Sasserotte.

Wat men echter in den vreemde zoekt is wel eens meer erg nabij. Een meer systematisch afzoeken van de plaatsen, waar de zwartsteel wel zou kunnen groeien, had niets opgeleverd. Ten slotte past ook in een nasporing als deze eenige beperking en laat men zich verder maar leiden door de wijsheid van

Goethe's woord: Doch der den Augenblick ergreift, das ist der rechte Mann. Zoo ging het ook hier.

Het was absoluut geen botanische bekoring, die ons op 10 Juni j.l. bij die oude muren in onze buurt bracht, waar anderen zich vermaakten in genoegens naar hun smaak. Mij herinnerde alles meer aan een mogelijke groeiplaats van de verloren gegane. En jawel, voor me zag ik een slier van jonge zwartsteelvarens, omgeven door Korst- en andere mossen, door blaasvaren en een zeer weelderigen groei van twee meer gewone *Asplenium*-soorten, n.l. de steenbreekvaren en de muurruit. Het donkere, lederachtige dikke van de blaadjes der zwartstelen viel aanstonds op, terwijl een iets grooter exemplaar met zijn streepvormige sporenrijtjes den laatsten twijfel, zoo die nog mocht bestaan, wegnam. Al deze exemplaren bevonden zich in de onderste $\frac{3}{4}$ Meter der muren, zoover als het vocht van den grond duidelijk naar boven trok. Op den grond zelf, onder den afbrokkelenden muur, was geen enkel exemplaar te zien, evenmin bij dit eerste bezoek hooger op, waar de muren droog waren.

Waar kwam dit jonge goedje vandaan? Dat toonde een volgend onderzoek, een paar dagen later, toen we met behulp van een ladder, een paar manshoogten hoog, verborgen door een vooruitspringenden Namurschen steen, in de voeg tusschen dezen laatsten en de daaropvolgende rij baksteen de oude zwartsteelvaren vonden, een prachtexemplaar, de bladen tot 16 c.M. lang en zwaar beladen met sporen. Er naast stond nog een kleiner exemplaar en een halven meter lager in de voeg tusschen twee blauwe steenen, nog een. De heele constellatie wettigt m.i. bovendien de verwachting, dat men volgende jaren nog meer jonge exemplaren mag verwachten uit reeds uitgestrooide sporen. Meerdere exemplaren werden meegenomen. We droegen echter zorg, dat de plant ter plaatse niet werd uitgeroeid. Zowel in het drooge, als in het vochtige deel der muren staan er nog.

Hoe die oude varen er gekomen is, is niet duidelijk. Ter plaatse, waar ze stond, is, — zoo goed als zeker — nooit een serre geweest en in de buurt wees ook niets op het vroeger bestaan van zoo'n kunstinrichting. *)

De besproken vondst achtte ik de vermelding waard. Men heeft in de geconstateerde aanwezigheid dezer zeldzame plant een aanwinst meenen te zien voor de Limburgsche en best mogelijk voor de Nederlandsche flora. De vraag hoorde ik wel eens stellen, in hoeverre men zoo'n plant, die slechts op zoo'n beperkte ruimte van een paar meter lengte voortgroeit, wordt aangetroffen, tot de inheemsche flora rekenen mag. Ook *Adiantum Capillis Veneris* uit het middellandsche zeegebied schijnt wel eens in Zuid-Limburg gevonden (Dumoulin 1868), maar toch kon men ze

moeilijk als een inheemsch gewas beschouwen, al vermeldt Heukels ze in zijn Nederlandsche flora. Is mutatis mutandis misschien op de zwartsteel van toepassing, wat Ascherson in zijn Synopsis der Mitteleuropaischen Flora omtrent de verspreiding van het reeds genoemde Venushaar zegt: „Diesseit der Alpen nur in den grotten von St. Aubin am Neuenburger See. Sehr selten und vorübergehend verwildert beobachtet: an Mauern bei Maastricht und im Park von Buchwald bei Schmiedenberg in Schlesien?“

Wat de zwartsteel betreft voel ik de zaak anders. En bij de boven bedoelde vraag lijkt me een te kunstmatige indeeling gemaakt in inheemsche en niet-inheemsche. De wereld en het leven om ons heen zijn vol overgangen. Speciaal varens leveren bewijzen van 's levens bonte wisselingen.

Veel omtrent het gedrag en den groei van een zwartsteel hier te lande wordt m.a. verklaard, als men eraan denkt, dat we ons zoowat op de noordgrens van haar verspreidingsgebied bevinden en dat het van het terecht komen van haar sporen op — naar het Noorden om een of andere rede blijkbaar zeldzamer wordende — meer of minder geschikte plekken zal afhangen, of ze zich tot planten zullen ontwikkelen en korter of langer standhouden. Maar we betreden hier een terrein vol factoren, waarover het laatste woord nog niet gesproken is.

De officieele naam voor de zwartsteelvaren is *Asplenium adiantum nigrum*. Het eerste woord staat in verband met het Grieksche woord voor milt, tegen welke ziekten het object dezer beschouwing zou aangewend zijn. „*Adiantum*“ heet ze omdat ze niet nat te maken zou zijn, iets wat niet waar is. Water kleeft er uitstekend aan. Met meer recht wordt zoo genoemd de *Adiantum capillis veneris*, waar water hoogstens hier en daar in druppelvorm aan de bladstelen blijft zitten als op een vette onderlaag. Een zwarte (*nigrum*) steel is niet kenmerkend voor de zwartsteel. Dat hebben meerderen, heel wat mooier, b.v. het Venushaar, wier stengels met eenige verbeelding op donker vrouwenhaar gelijken. Het zelfde maar in minder mate, is het geval bij de reeds genoemde blaasvaren. Vandaar die verwisselingen. Sterker nog. Het is mij niet recht duidelijk, waarom aan deze varen de naam „zwartsteel“ gegeven is. Zelfs bij het in mijn bezit zijnde oude exemplaar is de steel aan de bovenzijde hoogstens 2 c.M. donker gekleurd, de rest is groen. Aan de onderzijde strekt zich de donkere kleur als een streep hooger uit, maar bereikt toch nergens de plaats, waar de vinnen van den bladsteel afgaan.

Tot slot zij nog medegedeeld, dat de variëteit van den bladsteel, die gevonden werd, nog nader als „*obtusum*“ kan worden gespecificeerd.

Dat stompe slaat op den bladvorm.

Nuth, 9 Aug. '27.

J. H. STARMANS.

*) ??.... (De Redactie).